

SOCIALS 1er-A

DEURES D'ESTIU

NOM

Estimat alumne,

Si has suspès l'assignatura és perquè vas treballar molt poc durant el curs. I per aprovar al setembre, hauràs de treballar també.

Aquí tens la feina que haurà de portar-me el dia de l'examen de setembre. Cal aprovar el dossier i l'examen per aprovar l'assignatura. Les preguntes de l'examen seran exercicis del dossier.

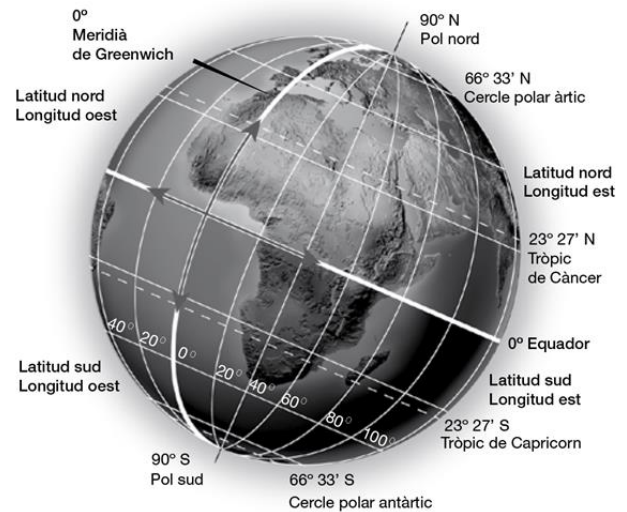
– Unitat 1

Localització de punts terrestres i coordenades geogràfiques

Per localitzar un punt sobre la superfície de la Terra s'utilitzen els **punts cardinals** (nord, sud, est i oest) i una sèrie de **línies imaginàries**: els paral·lels i els meridians.

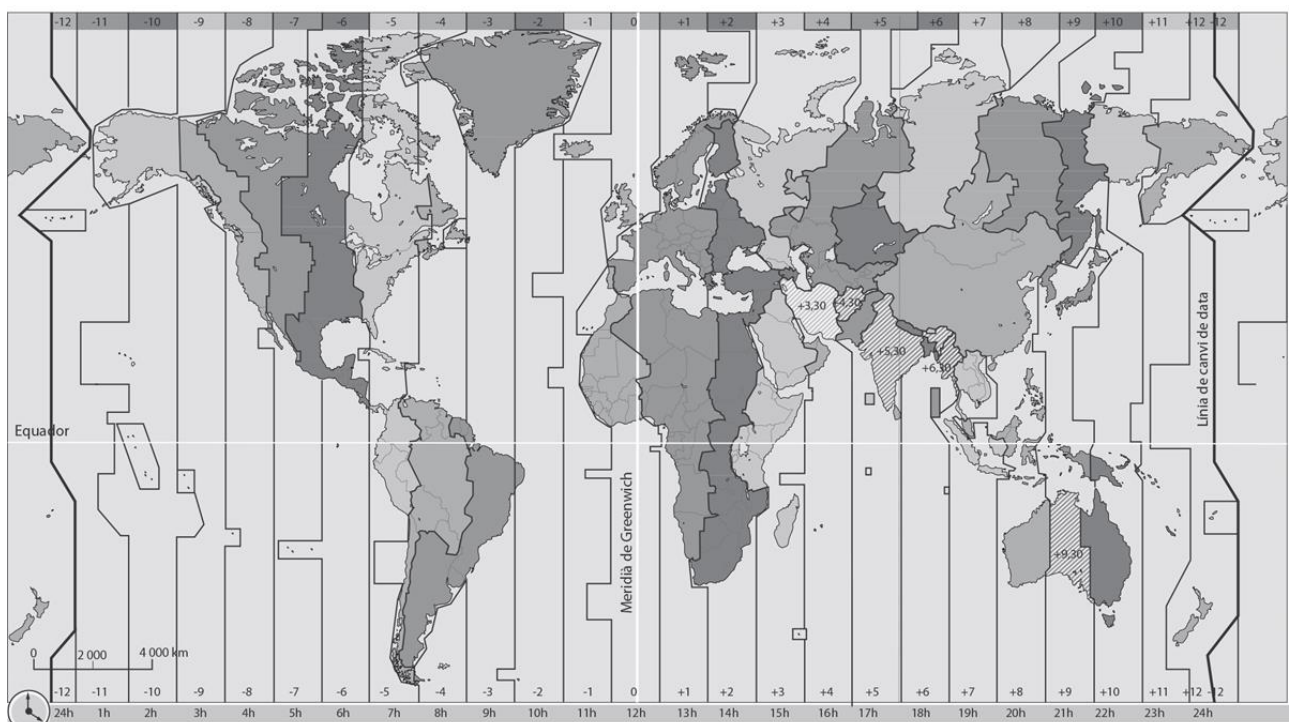
- Els **paral·lels** recorren el planeta d'est a oest. El paral·lel 0° es diu equador i divideix la Terra en hemisferi nord i hemisferi sud. Altres paral·lels importants són el Tròpic de Càncer, el de Capricorn, el Cercle Polar Àrtic i el Cercle Polar Antàctic.
- Els **meridians** recorren el planeta del pol nord al pol sud. El meridià 0° o de Greenwich divideix la Terra en hemisferi est i oest.

A partir dels paral·lels i meridians podem localitzar amb exactitud un punt concret de la superfície terrestre utilitzant la **latitud** (distància de qualsevol punt a l'equador) i la **longitud** (distància de qualsevol punt al meridià de Greenwich). Ambdues es mesuren en graus nord-sud i est-oest i es coneixen com a **coordenades geogràfiques**.

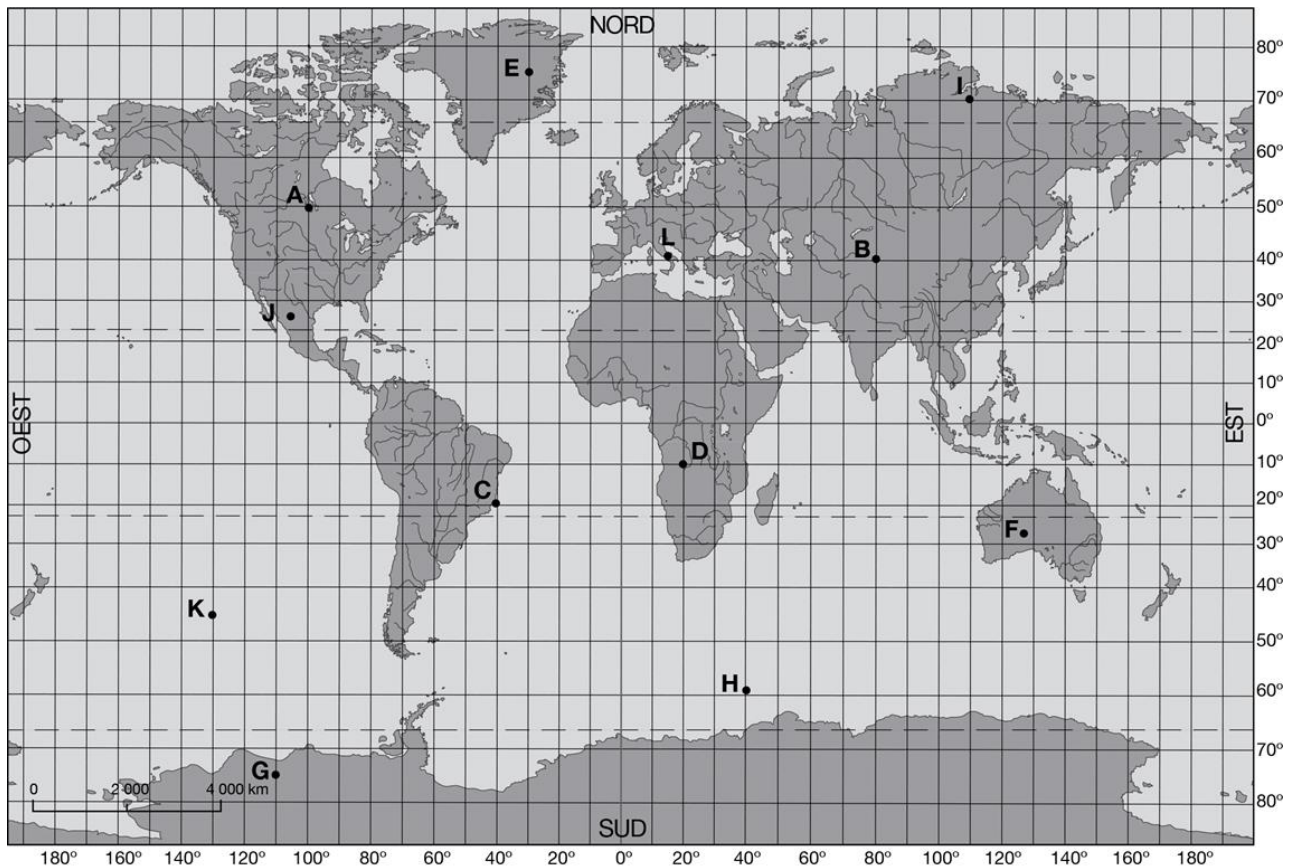
Els fusos horaris

- Els **fusos horaris** són cadascuna de les 24 parts en què es va dividir la superfície de la Terra amb la finalitat d'organitzar l'horari en les diferents parts de món. Són el resultat de repartir els 360° de l'esfera terrestre entre les 24 hores que triga a completar la volta sobre el seu propi eix. Cada fus horari mesura **15 graus**, que correspon a una hora.
- Per conèixer l'hora en algun lloc del món es pren com a referència el **meridià 0 (Greenwich)**. A partir d'aquest, s'**afegeix** una hora per cada fus horari que es recorri cap a l'**est** i es **resta** una hora per cada fus que es recorri cap a l'**oest**.

Adaptació curricular (Bàsica) – Unitat 1

1 Observa i respon.

- Pinta de color vermell l'Equador i de color blau el meridià de Greenwich i digues en quines parts divideixen la Terra cadascun d'ells.
- Defineix paral·lel i meridià i nomena alguns meridians importants.
- Situa l'hemisferi nord, sud, est i oest.
- Indica les coordenades geogràfiques dels punts A, B, C, D, E, F.
- Digues a quins punts corresponen les següents coordenades: 45° S- 130° O; 70° N- 110° E; 77° S- 110° O; 60° S- 40° E; 27° N- 102° O
- Què és la latitud? I la longitud? De què informen?

2 Amb l'ajut de la imatge dels fusos horaris resol les qüestions següents.

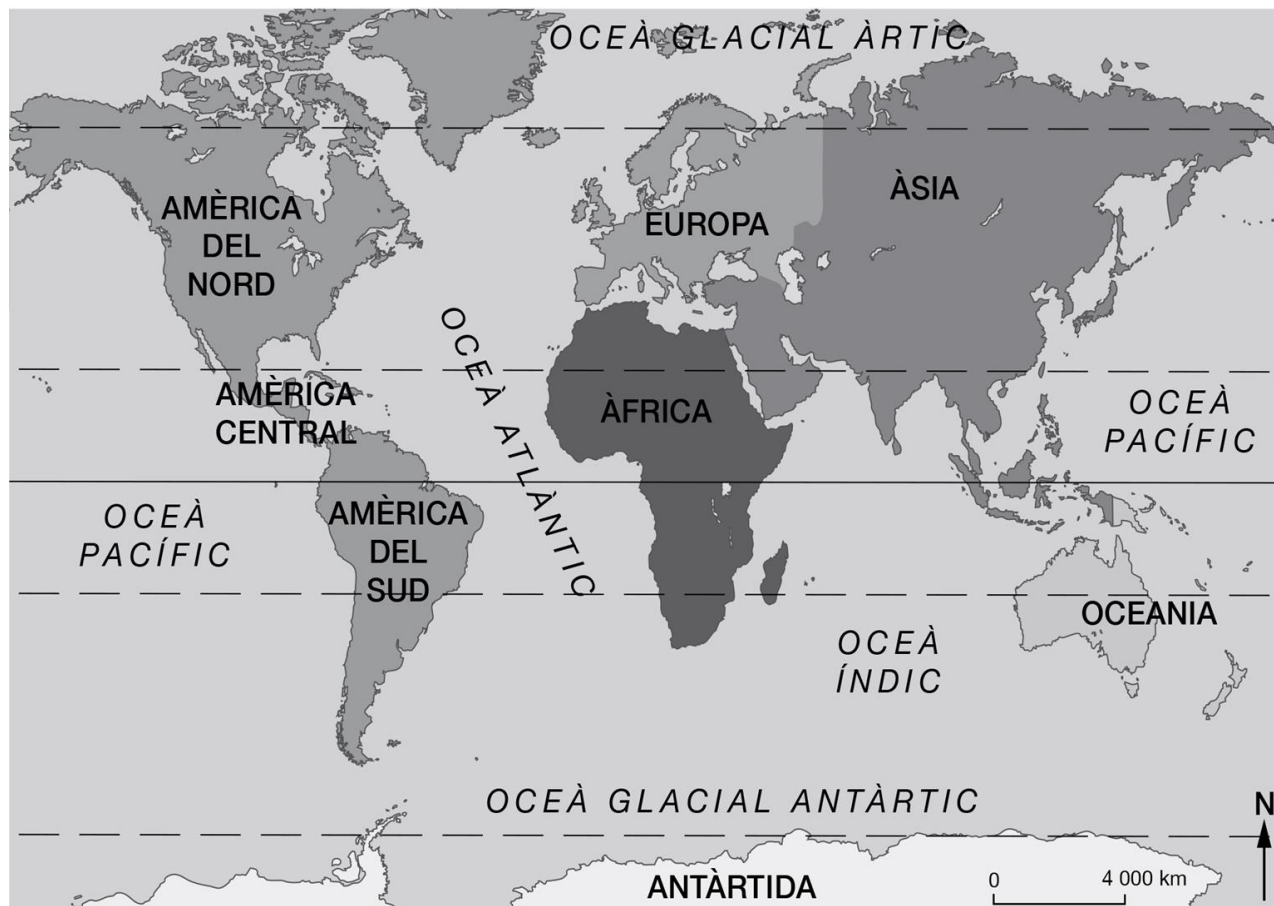
- Quin meridià es pren com a referència per saber l'hora a qualsevol ciutat del món?
- Si la Maria surt de viatge de Mèxic a les 7 del matí del 12 de novembre amb destinació a Madrid, a quina hora arribarà? De quin dia? Haurà d'avançar o retrocedir el rellotge? Per què?
- Si en Joan surt de Tòquio a les 12 del migdia del 13 de novembre amb destinació a Madrid, a quina hora arribarà? Què haurà de fer, avançar o retrocedir el rellotge? Per què?
- Quina hora és a les ciutats següents quan a Londres són les 12 del migdia?

Santiago de Xile – Los Àngeles – Melbourne – Johannesburg

– Unitat 2

Els continents

Els continents i els fons oceànics formen l'escorça terrestre. Podem localitzar els següents continents:

La formació del relleu

L'escorça terrestre no és permanent ni homogènia, sinó que hi ha diversos agents que la poden modificar.

Agents interns

Són aquells que **formen** el relleu:

- **Plaques tectòniques.** Suren sobre el mantell terrestre i es desplacen molt lentament. En xocar creen fosses marines i serralades, en separar-se creen dorsals oceàniques (serralades submarines) i rifts (valls profundes amb forta activitat sísmica i volcànica), i en lliscar lateralment provoquen les grans falles.
- **Energia interna de la terra.** Provoca deformacions (plecs) i fractures (falles) a la superfície. Les manifestacions més espectaculars de l'energia interna de la Terra són els volcans i els terratrèmols.

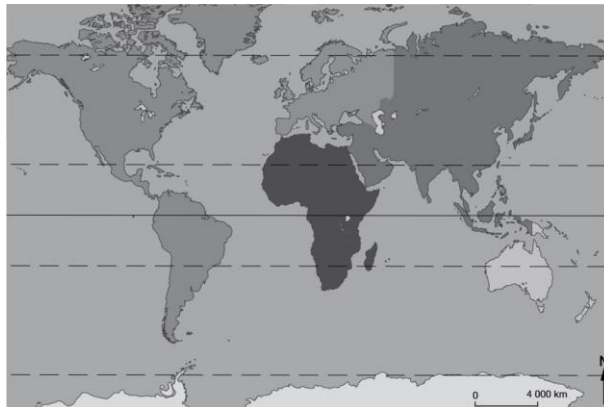
Agents externs

Són aquells que modelen el relleu. És a dir, són les forces que erosionen, transporten i sedimenten el material rocós de la superfície terrestre. Poden ser:

- **Agents naturals** com l'aigua (del mar, dels rius, de la pluja), el gel, el vent, la temperatura o la vegetació.
- Els **éssers humans**, quan explotem determinats recursos naturals o urbanitzem el territori. Això provoca desforestació y, per tant, afavoreix l'erosió.

– Unitat 2

1 Completa el mapa següent amb el nom de cada continent.

2 Completa l'esquema següent amb les paraules del requadre.

acció humana – aigua – falles – plecs – temperatura – terratrèmols – vegetació – vent – volcans

**Relleu
de la Terra**

3 Observa el dibuix i identifica-hi les formes de relleu que es defineixen en els requadres.

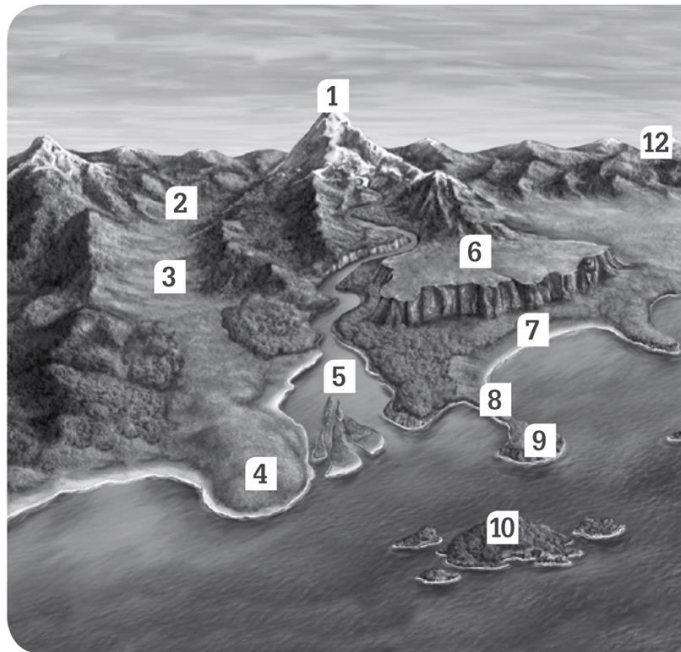
Serralada. Sèrie de muntanyes unides que formen un conjunt extens, més llarg que ample

Altiplà. Planura elevada sobre el nivell del mar.

Península. Terra envoltada de mar pertot arreu, menys per un punt.

Plana. Superfície plana o amb poques ondulacions.

Vall. Depressió o zona de menys altitud entre muntanyes. Pot haver estat causada per un riu o una glacera

Cap. Porció de terra de la costa que en

Ria. Entrada del mar en el tram final d'

Golf. Entrada del mar en la costa. Les

Illa. Porció de terra envoltada d'aigua.

Muntanya. Elevació natural del terreny

Arxipèlag. Conjunt d'illes relativament properes i que tenen característiques geogràfiques i geològiques similars

Istme. Porció estreta de terra que uneix una península amb un altre

– Unitat 2

4 Anota els principals elements del relleu a la taula següent. Localitza aquests elements als mapes de relleu del teu llibre.

	SERRALADES	CIMS	PENÍNSULES	ILLES I ARXIPÈLAGS	PLANES, ALTIPLANS I DESERTS
Àsia					
Àfrica					
Oceania					
Amèrica					

5 Repassa els mapes de relleu del teu llibre i situa els elements de relleu següents:

- Aneto
- Massís del Garraf
- Cap Finisterre
- Sistema Ibèric
- Serra de Gredos
- Depressió de l'Ebre
- Serra del Cadí
- Depressió del Guadalquivir
- Golf de Biscaia
- Massís Galaic
- Pirineus
- Montseny
- Sierra Morera
- Sistema Central
- Teide
- Pla de Lleida

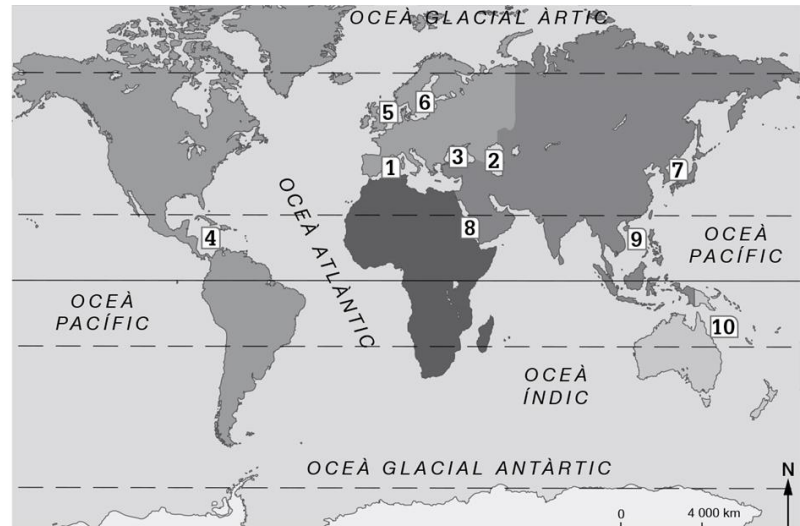
— Consulta els mapes de la pàgina anterior i indica a quines grans unitats del relleu pertanyen els elements que has situat al mapa.

Element del relleu	Unitat de relleu català	Unitat de relleu peninsular
Aneto		Pirineu axial
Massís del Garraf	Serralada litoral (sistema Mediterrani)	Relleus exteriors

Les aigües continentals i oceàniques

Grans masses d'aigua salada cobreixen la superfície terrestre. Són els oceans (Atlàntic, Pacífic, Índic, Glacial Àrtic i Glacial Antàrtic) que separen els continents i els mars.

- 1 Mar Mediterrània.
- 2 Mar Càspia.
- 3 Mar Negra.
- 4 Mar Carib.
- 5 Mar del Nord.
- 6 Mar Bàltica.
- 7 Mar del Japó o de l'Est.
- 8 Mar Roja.
- 9 Mar de la Xina Meridional.
- 10 Mar del Corall.

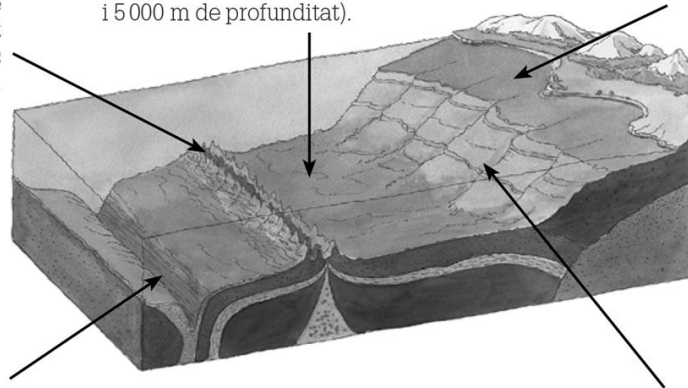
El relleu submarí

El fons marí és molt accidentat i presenta diverses formes de relleu.

Dorsals oceàniques. Serралades submarines que solquen les planes abissals i que poden sobresortir del mar, tot produint illes. La dorsal més llarga és la **dorsal atlàntica**.

Planes abissals. Planes que es troben a grans fondàries (entre 4 000 m i 5 000 m de profunditat).

Plataforma continental. Prolongació dels continents sota el mar; té una profunditat mitjana de 130 m.

Fosses marines. Profundes cavitats situades al fons dels oceans. La més fonda és la fossa de les Mariannes, a l'oceà Pacífic, que arriba als 11 000 m de profunditat.

Talús continental. Esglaió de pendent pronunciat que marca el final de la plataforma continental.

– Unitat 3

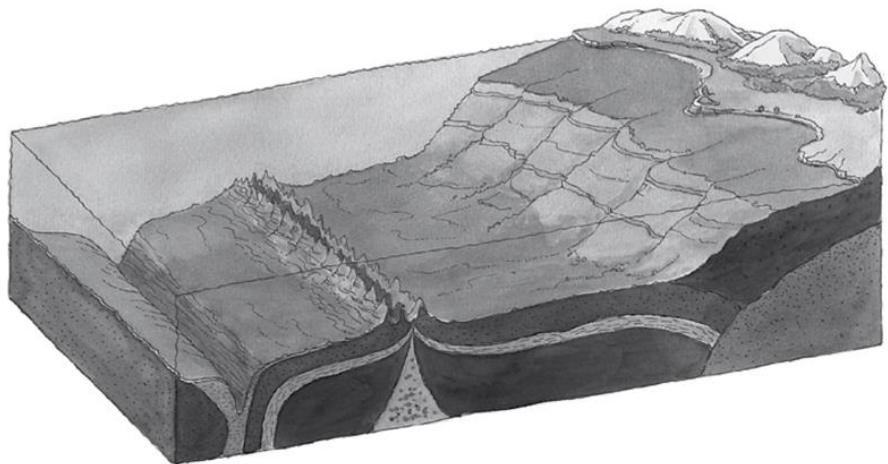
1 Situa en el mapa els oceans i els mars següents.

- Pacífic
  - Atlàntic
  - Índic
  - Glacial Àrtic
  - Glacial Antàrtic
  - Mediterrània
  - Càspia
  - Carib
- Situa en el mapa altres mars que recordis

2 Digues a quina forma de relleu submarí corresponen les definicions i identifica-les en el dibuix

- Prolongació dels continents sota el mar
- Esplaó de pendent pronunciat que marca el final de la plataforma continental.
- Plana que es torba a grans profunditats
- Serralada submarina que solca la plana abissal i que pot sobresortir del mar i originar illes
- Cavitat profunda situada al fons dels oceans.

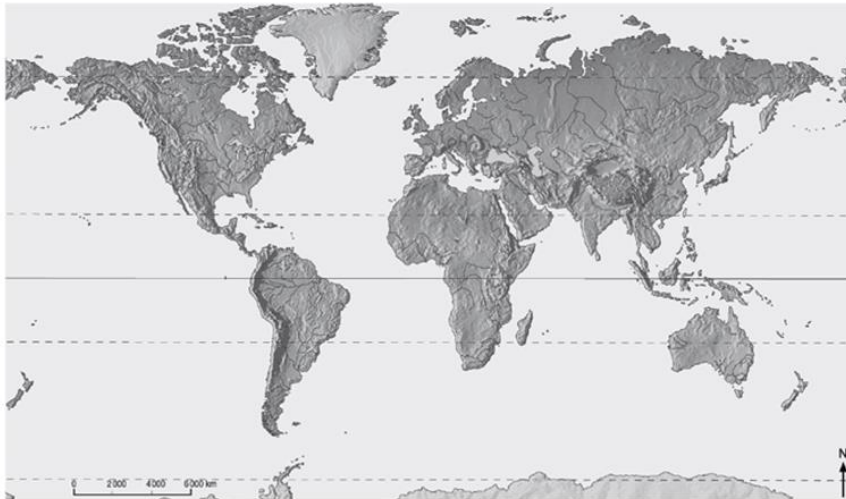

Empty rounded rectangular box for student response.

– Unitat 3

4 Situa en el mapa els rius i els llacs següents, amb l'ajuda dels mapes del teu llibre.

Ganges – Nil – Mackenzie – llac Victòria – Riu de la Plata – Zambezi – Don – Orinoco – Volga – Darling
Sant Llorenç – Ural – Iang-Tsé – Murray – Indus – Huang He – Mississipi – Amazones – llac Michigan
Grans Llacs – Yukon – llac Tanganyika – Paranà

5 Marca els diferents vessants de la península Ibèrica i col·loca els rius següents. Pots consultar el mapa del teu llibre.

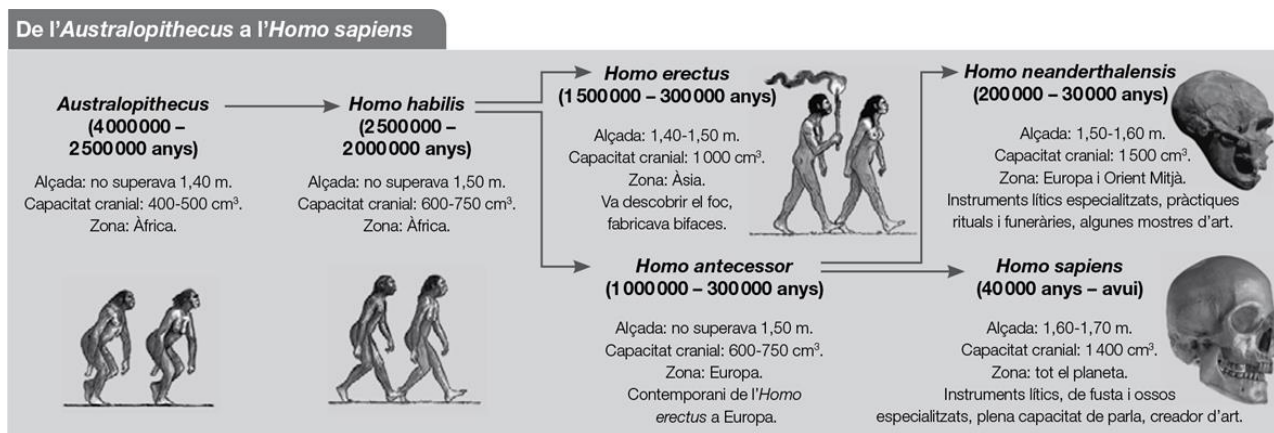
Duero – Miño – Tajo – Guadalquivir – Ebre – Guadiana – Nerbion – Xúquer

– Unitat 8

Els primers éssers humans

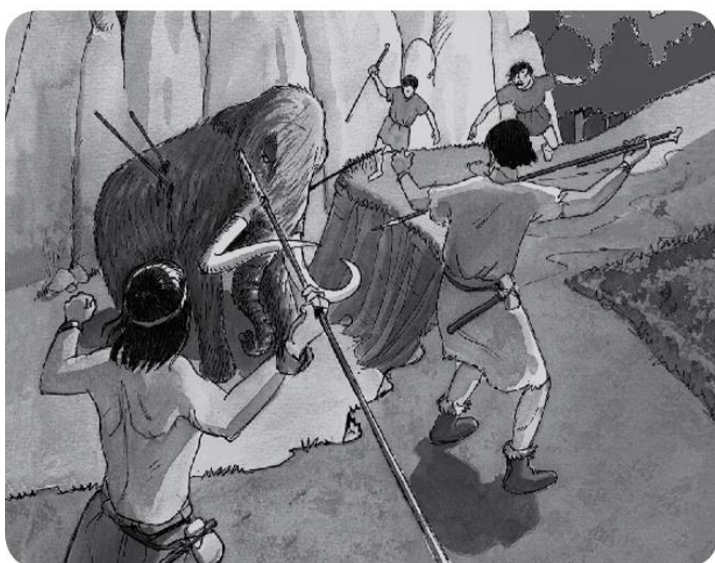
Els éssers humans actuals som el resultat d'un procés d'evolució llarg conegut com a **procés d'hominització**. Durant aquest procés, l'ésser humà ha experimentat una sèrie de canvis físics.

El Paleolític

El Paleolític (terme que significa 'pedra antiga') és el període de la Prehistòria que es va desenvolupar des de fa 2,5 milions d'anys fins fa 10 000 anys.

- Els éssers humans d'aquesta època vivien en coves o campaments de cabanyes i eren **nòmades**, és a dir, no tenien un lloc de residència fix i es desplaçaven per buscar aliments.
- Vivien del que els oferia la naturalesa, es dedicaven a la recol·lecció de fruits, a la caça i a la pesca. Era una **economia depredadora**.
- S'organitzaven en **clans** o grups reduïts, en els quals tots col·laboraven per garantir la supervivència dels seus membres.
- Les eines que fabricaven, de pedra, fusta o os, eren bastant rudimentàries i les van anar perfeccionant amb el pas del temps.
- En aquest període, els éssers humans van aconseguir dominar el foc, la qual cosa va millorar les seves condicions de vida, perquè els va permetre il·luminar les coves, escalfar-se, espantar els animals i cuinar els aliments.

Escena de caça.

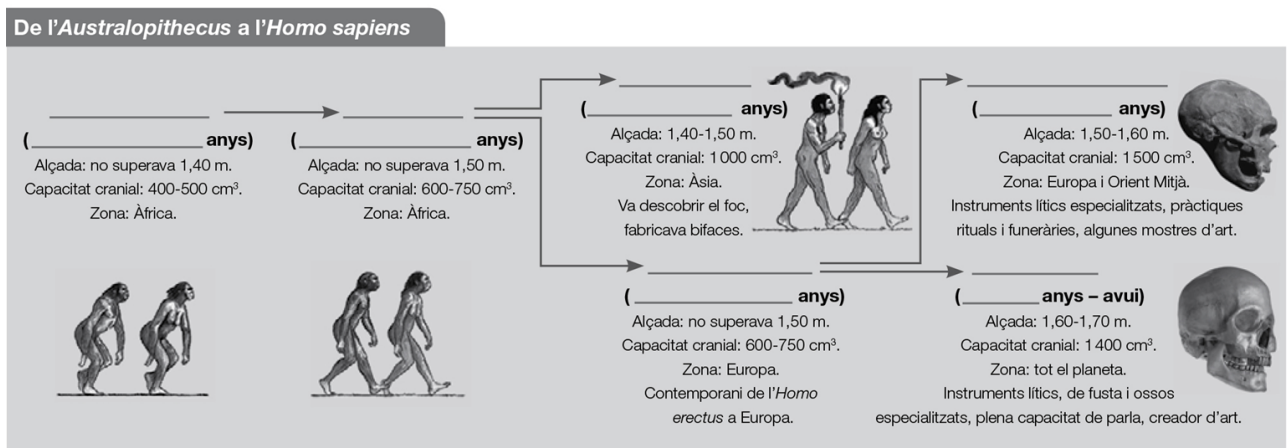
Procés de fabricació d'eines.

– Unitat 8

1 Completa la taula següent sobre els homínids.

Homínid	Zona	Capacitat cranial	Característiques
<i>Australopithecus</i>			
<i>Homo habilis</i>			
<i>Homo erectus</i>			
<i>Homo antecessor</i>			
<i>Homo neanderthalensis</i>			
<i>Homo sapiens</i>			

2 Completa l'esquema següent sobre l'evolució amb la informació que falta.

3 Completa les afirmacions següents sobre el Paleolític triant l'opció correcta.

- El Paleolític, terme que significa _____ (pedra antiga / pedra nova), és el període de la història de la humanitat que es desenvolupa des de fa 2,5 milions d'anys fins fa 10 000 anys.
- Els homes i les dones del Paleolític s'alimentaven d'allò que els oferia la naturalesa. És a dir, practicaven una economia _____ (depredadora / productora).
- La cerca d'aliments els obligava a ser _____ (sedentaris / nòmades) i vivien en _____ (coves o campaments a l'aire lliure / petites ciutats).
- Els grups humans del Paleolític s'organitzaven en _____ (clans / grups nombrosos) en els quals tots col·laboraven per garantir la supervivència dels seus membres.
- Els materials que utilitzaven per fabricar eines eren _____ (fusta, ossos i pedres / fusta, pedres i metalls).

4 Quins avantatges va suposar el domini del foc per als éssers humans? Quin va ser el primer homínid que va aconseguir controlar-lo?

– Unitat 8

El Neolític

El Neolític, terme que significa 'pedra nova', és el període de la Prehistòria que es va iniciar al Pròxim Orient fa 10 000 anys.

- Els éssers humans van descobrir l'**agricultura** i la **ramaderia** i van passar d'una economia depredadora a una productora.
- Aquest descobriment els va permetre tornar-se sedentaris. Van construir **cabanes** a prop dels rius o de fonts d'aigua i es van formar petits poblats.
- Els poblats eren **autosuficients**, és a dir, produïen tot el que necessitaven, i aviat van practicar la **barata** o l'intercanvi de productes entre diferents poblats o comunitats.
- Van començar a **polir la pedra** per perfeccionar les eines i van inventar la **ceràmica**.

Destral neolítica.

L'Edat dels Metalls

L'Edat dels Metalls és l'última etapa de la Prehistòria. Es va iniciar cap al 4000 a. C.

- Es va caracteritzar per l'**aparició de la metal·lúrgia** i es van treballar metalls com el coure, el bronze i el ferro.
- Es van millorar les tècniques agrícoles, la qual cosa va permetre acumular **excedents**, reserves d'aliments que es podien emmagatzemar o destinar a l'intercanvi. Per això, es va incrementar el **comerç**.
- L'acumulació de riqueses va afavorir l'aparició de la figura del **cabdill** o cap de la comunitat i l'augment de la **desigualtat social**, segons el poder o la riquesa.

Art i religió a la Prehistòria

Durant la Prehistòria, els éssers humans van decorar objectes de pedra, os, fusta o banya amb gravats d'animals. També van pintar, a l'interior de coves o abrics, animals com bisons, cavalls o cérvols i éssers humans en escenes de caça, ball, etc.

Així mateix, van construir megàlits amb grans blocs de pedra, com els dòlmens, els menhirs, els cromlecs, etc.

Les mostres de religiositat més destacades es relacionen amb el culte a la fertilitat (preocupació per la supervivència de l'espècie), que es reflecteix en unes petites figures de pedra, ivori o argila, anomenades venus. Aquestes figures, especialment nombroses en el Neolític, representen cossos femenins amb les parts del cos relacionades amb la reproducció exageradament desenvolupades.

Punyal de ferro.

Venus de Lespugue (França), elaborada amb ivori.

– Unitat 8

5 Assenyala si són certes (C) o falses (F) les següents afirmacions sobre el Neolític i corregeix les falses.

- a) El Neolític es va caracteritzar per la invenció de la metal·lúrgia i la ceràmica.
- b) El Neolític va començar fa uns 100 000 anys al Pròxim Orient.
- c) L'economia del Neolític era productora.
- d) Els grups del Neolític vivien en ciutats de grandària mitjana.
- e) Les societats neolítiques eren autosuficients, és a dir, produïen tot el que necessitaven.

6 Completa el text.

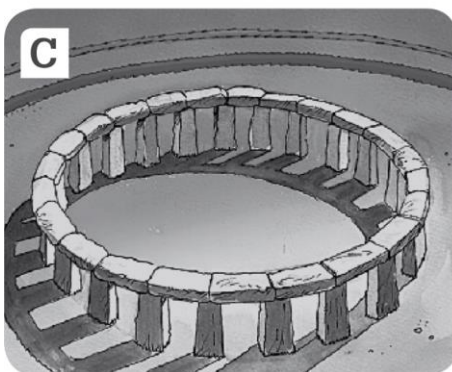
L'_____ va ser l'última etapa de la Prehistòria i es va caracteritzar per l'aparició de la _____, i es van treballar metalls com el coure, el _____ i el ferro. L'agricultura i la ramaderia van experimentar millores que van donar lloc a l'aparició d'_____, que es destinava a l'intercanvi. Va aparèixer també la figura del _____ i va augmentar la desigualtat social.

7 Observa les imatges següents i relaciona-les amb l'afirmació corresponent.

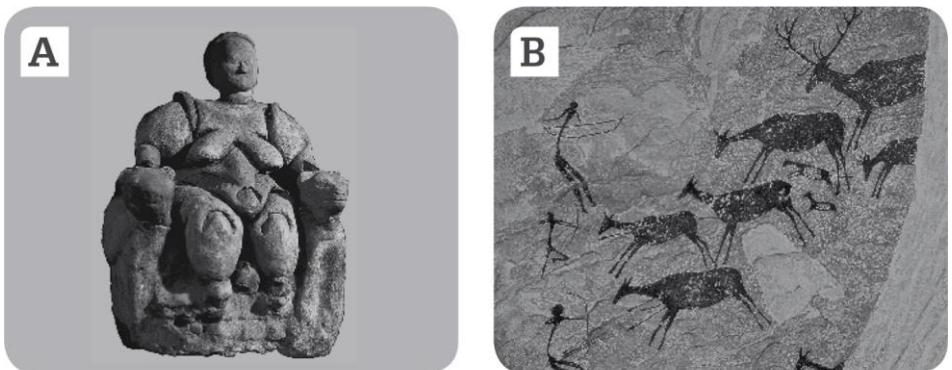
a) Pintura naturalista realitzada en el Paleolític Superior a la paret d'una cova en la qual es representa un bisó.

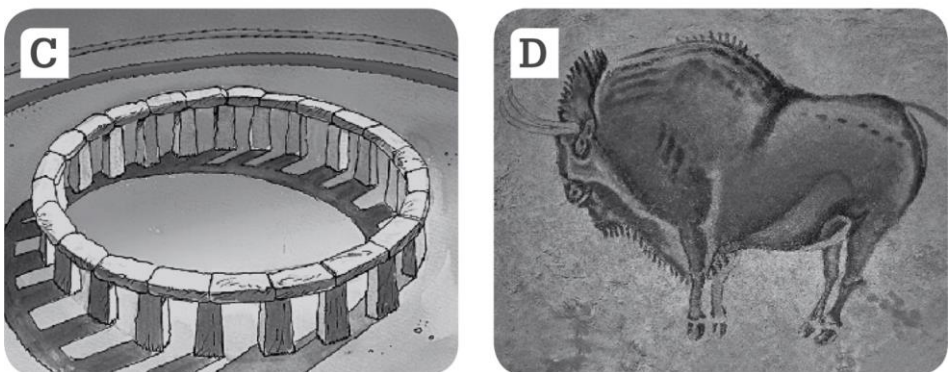
b) Cromlec o gran construcció de pedra amb forma de cercle.

c) Pintura esquemàtica realitzada al principi del Neolític a la paret d'una cova en la qual es representa una escena de caça.

d) Pintura esquemàtica realitzada al principi del Neolític a la paret d'una cova en la qual es representa una escena de caça.

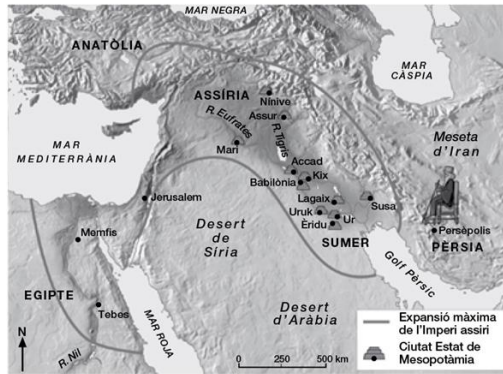

– Unitat 9

Localització geogràfica de les primeres civilitzacions urbanes

1. Cap al quart mil·lenni abans de Crist, els poblat neolítics de la zona del **Creixent Fèrtil** es van situar en les ribes dels rius.

2. A poc a poc, es van convertir en grans ciutats, de les quals van sorgir les primeres civilitzacions urbanes: **Mesopotàmia** i **Egipte**.

3. **Mesopotàmia**, entre els rius **Tigris i Eufrates**, va ser ocupada per diversos imperis: sumeri, accadi, babilònic i assiri. Les ciutats es van organitzar com a **ciutats Estat**.

4. La **civilització egípcia** es va desenvolupar a la vora del ric **Nil**, bàsic per al seu creixement econòmic.

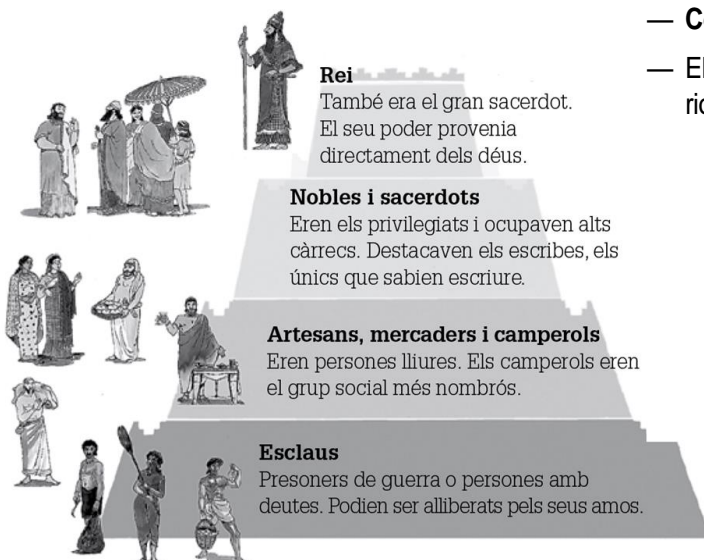
Mesopotàmia

La formació de les ciutats Estat

- A **Mesopotàmia**, l'agricultura era **molt rica**, doncs la terra era molt fèrtil.
- Els rius inundaven les terres amb facilitat, per la qual cosa els pobladors van haver de realitzar **obres de drenatge** i, alhora, van desenvolupar **tècniques d'irrigació** per a les terres allunyades dels rius.
- Les millores tècniques van permetre obtenir **excedents**: hi havia més collita de la que es consumia.
- Gràcies a l'excedent, **va augmentar la població**, el **comerç** i els **treballadors especialitzats**.
- Per organitzar i controlar les obres i els excedents agrícoles es necessitava un **grup social privilegiat** amb **autoritat** sobre els altres. Van sorgir així les **ciutats Estat**, liderades per un **rei**.
- Cada **ciutat Estat** tenia el seu govern i es regia per **codis de lleis**. La necessitat d'anotar les lleis i els comptes (controlar les collites, els impostos...) va ajudar al desenvolupament de l'escriptura.

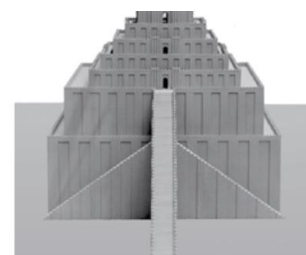
La societat mesopotàmica

- Societat jerarquitzada, formada per grups graduats segons el poder i la riquesa.

Cultura i art mesopotàmics

- Religió **politeista**: adoraven a molts déus.
- Van desenvolupar les primeres formes d'**escriptura**, les **matemàtiques**.
- **Construïen** els seus edificis amb **maó**. Van inventar l'**arc** i la **volta**.
- Els edificis més destacats eren el **palau** i el **ziggurat** o temple (torre espiral).

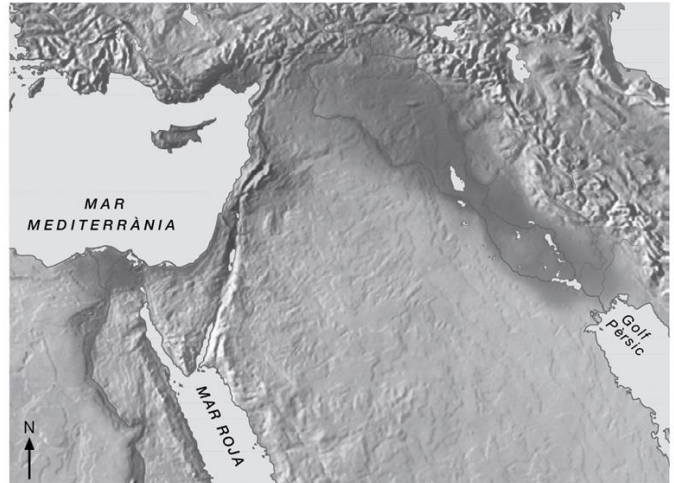

Maqueta d'un ziggurat

- Unitat 9

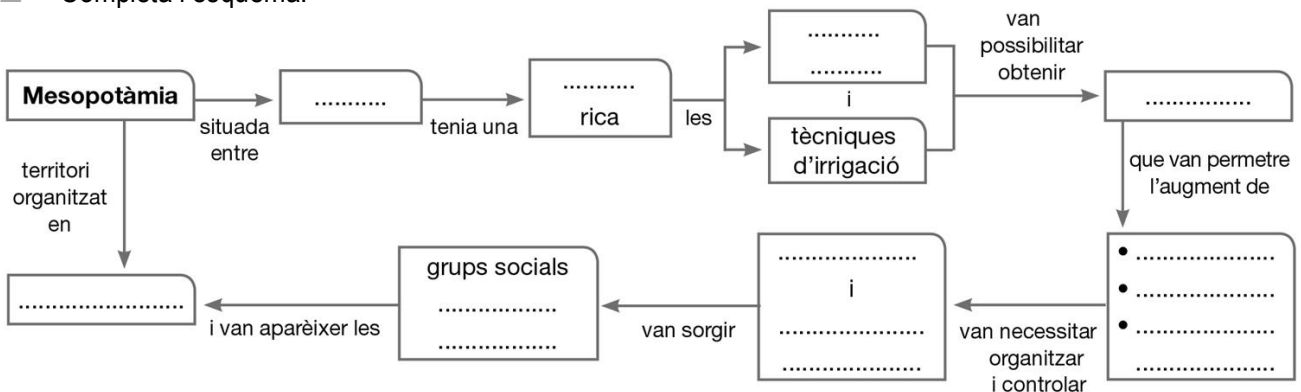
1 Localitza en el mapa.

• Creixent Fèrtil	• Nil
• Tigris•	Mesopotàmia
• Èufrates	• Egipte

— Fixa't on has situat Mesopotàmia i Egipte, quin factor del medi físic va influir en el desenvolupament de les grans ciutats?

2 Completa l'esquema.

3 Selecciona l'opció correcta.

— Els habitants de Mesopotàmia eren ..... doncs adoraven a diversos déus.

- monoteistes politeistes

— Cada ciutat Estat tenia el seu propi govern i es regia per .....

- codis de lleis control dels comptes

— El poder reial provenia directament dels déus i el rei també era un .....

- escriba gran sacerdot

— La necessitat d'anotar les lleis i els comptes va ajudar al desenvolupament de l'.....

- astronomia escriptura

— Els edificis més destacats eren el palau i el ..... o temple.

- arc zigurat

4 Situa cadascun dels següents grups en la piràmide social de Mesopotàmia.

• Rei	• Artesans
• Nobles	• Sacerdots
• Esclaus	• Mercaders
• Camperols	

Egipte

El Nil, un recurs econòmic

Els habitants d'Egipte es van concentrar prop del riu Nil, des d'on va sorgir una **gran civilització**. El Nil era un **recurs econòmic bàsic**, doncs les seves aigües fertilitzaven les terres per a l'agricultura. A més, era el principal **eix de comunicacions** i d'intercanvis comercials.

El cicle anual del riu Nil era el següent:

1. Cada any, les crescudes del Nil inundaven les terres de les ribes. Els egipcis van haver de realitzar obres hidràuliques per canalitzar aquestes inundacions.
2. Quan el riu tornava al seu llit, llauraven i sembraven la terra aprofitant la fertilitat de la capa de llim dipositada.
3. Abans de la nova crescuda, recollien la collita.

La societat a Egipte

Era una societat **jerarquitzada**, formada per diversos grups al capdavant dels quals estava el faraó:

- El **faraó**. Era la màxima autoritat política, militar i religiosa. Era considerat un **déu vivent**.
- **Sacerdots i nobles**. Eren els **privilegiats** i ocupaven els alts càrrecs de l'administració. Destacaven els **escribes**.
- **Artesans, mercaders i camperols**. Eren persones lliures sense privilegis. Els camperols eren el grup més nombrós, però les terres eren del faraó.
- **Esclaus**. Eren presoners de guerra o persones amb deutes. La majoria treballava per al faraó.

La cultura i l'art

- Van desenvolupar l'escriptura **jeroglífica**.
- Van fer grans avanços en matemàtiques, astronomia i medicina.
- Religió **politeista**: adoraven a molts déus.
- Creien en l'existència d'una **vida eterna** després de la mort. Per això, **momificaven** els cossos i el faraó i la noblesa construïen **grans tombes** per protegir-los.
- En arquitectura, destacava la construcció de **temples** i **tombes** amb grans blocs de pedra.

1. El Nil es desborda

2. El Nil torna al seu llit i deixa el llim

3. Cultiu dels camps i recollida de la collita

TEMPLES

Eren construccions monumentals amb pintures i gravats en els murs.

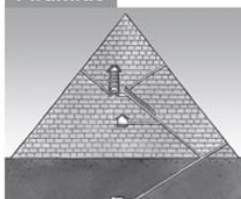
TOMBES

Mastaba

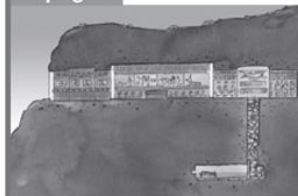
Planta rectangular i poca altura.

Piràmide

Piràmide regular de planta quadrada.

Hipogeu

Cambres excavades en la roca. Els murs interiors estaven decorats amb pintures.

- Unitat 9

5 Ordena les següents afirmacions sobre el cicle dels treballs agrícoles a Egipte i relaciona-les amb el dibuix corresponent.

- Per controlar les crescudes es van construir canals i dics.
- Les crescudes del riu Nil inundaven les seves ribes.
- Aprofitant la fertilitat de la terra, es llaurava i sembrava una nova collita.
- Abans de la següent crescuda es recollia la nova collita.
- A la terra humida quedava dipositada una capa de llim negre que fertilitzava el sòl.
- Quan es retiraven les aigües i el riu tornava al seu llit deixava humida la terra.

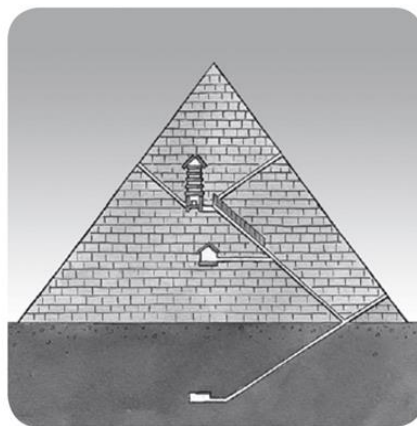
6 Indica si les següents afirmacions sobre la societat i les creences dels egipcis són veritables (v) o falses (f).

- El faraó d'Egipte era considerat un déu vivent.
- Els nobles eren la majoria de la població, i no tenien privilegis.
- La majoria dels esclaus treballava per als artesans i mercaders.
- Els sacerdots i nobles pertanyien al grup social dels privilegiats.
- Els camperols eren la majoria de la població però, no eren els amos de les terres.
- Els egipcis eren politeistes, és a dir, adoraven a un sol déu.
- Els egipcis no creien en l'existència d'una vida eterna després de la mort.
- Els egipcis de posició social més alta es feien momificar i enterrar en grans tombes quan morien, per poder gaudir de la vida eterna.

7 Observa les imatges i completa els textos.

El ..... egipci era una construcció de grans dimensions, amb grans murs de ..... elevades ..... i parets decorades amb .....

El naixement del món grec

Geogràficament, el món grec es va desenvolupar a la península Balcànica, caracteritzada pel seu relleu muntanyenc, i a les illes de les mars Egea, Jònica i Mediterrània. Aquesta disposició geogràfica va afavorir l'aparició de ciutats independents conegudes com a **polis**, i va dificultar el desenvolupament de l'agricultura per l'escassetat de terres cultivables. Encara que cada polis tenia el seu govern, lleis, exèrcit, flota i moneda propis, compartien elements culturals com la llengua, la religió i les festes panhel·lèniques. Per això, per parlar d'aquests pobles s'utilitza el terme **Hèl·lade**.

Etales de la civilització grega

La història de la civilització grega es divideix en 3 etapes: arcaica, clàssica i hel·lenística.

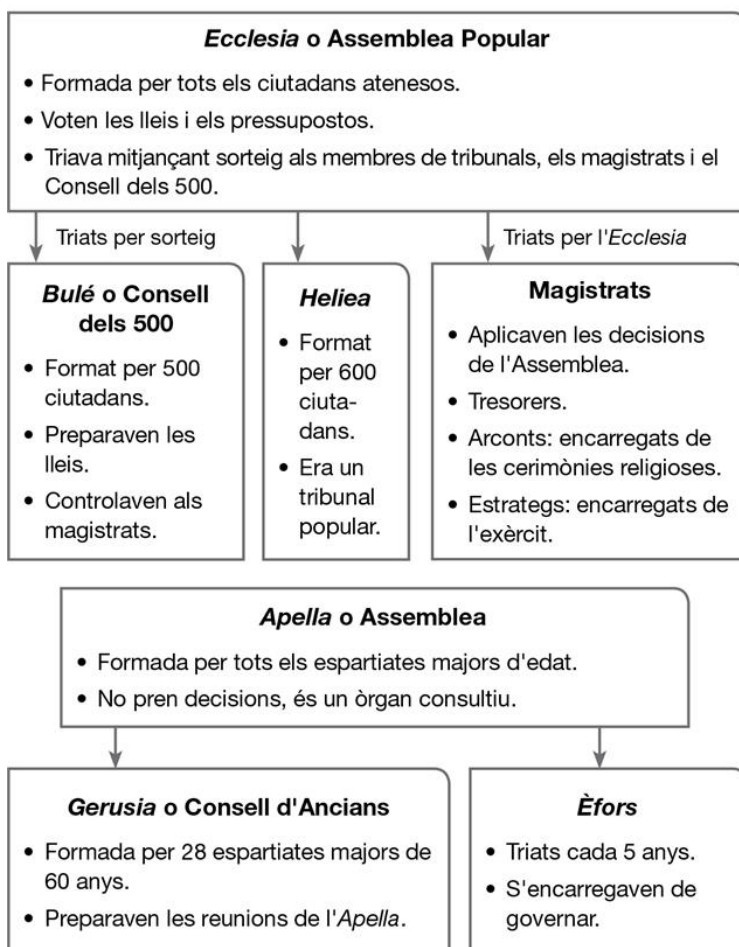
— Durant l'època **arcaica** (s. VIII – VI a. C.), a causa de l'escassetat de terres de cultiu, es van produir les colonitzacions per la Mediterrània, que van arribar a la península Ibèrica al segle VI a. C., on van fundar Emporion, Rhode, Heme-roscofi o Mainake.

— L'època **clàssica** (s. V – IV a. C.) va ser la de major esplendor i en la qual van destacar dues polis, Atenes i Esparta, amb sistemes polítics i socials diferents.

— El **període hel·lenístic** (s. III – I a. C.) es va caracteritzar per l'hegemonia de Macedònia, un territori del nord de la península Balcànica, i per la creació d'un imperi que es va estendre per l'Orient de la mà d'Alexandre el Gran.

Democràcia i oligarquia

Al segle V a. C., de la mà de **Pèricles** apareix a Atenes una nova forma de govern, la **democràcia**, o govern del poble. Segons aquest sistema el poble tenia poder per triar als seus governants i col·laborava en l'elaboració de les lleis.

- Unitat 10

1 Situa en el mapa de Grècia els següents llocs.

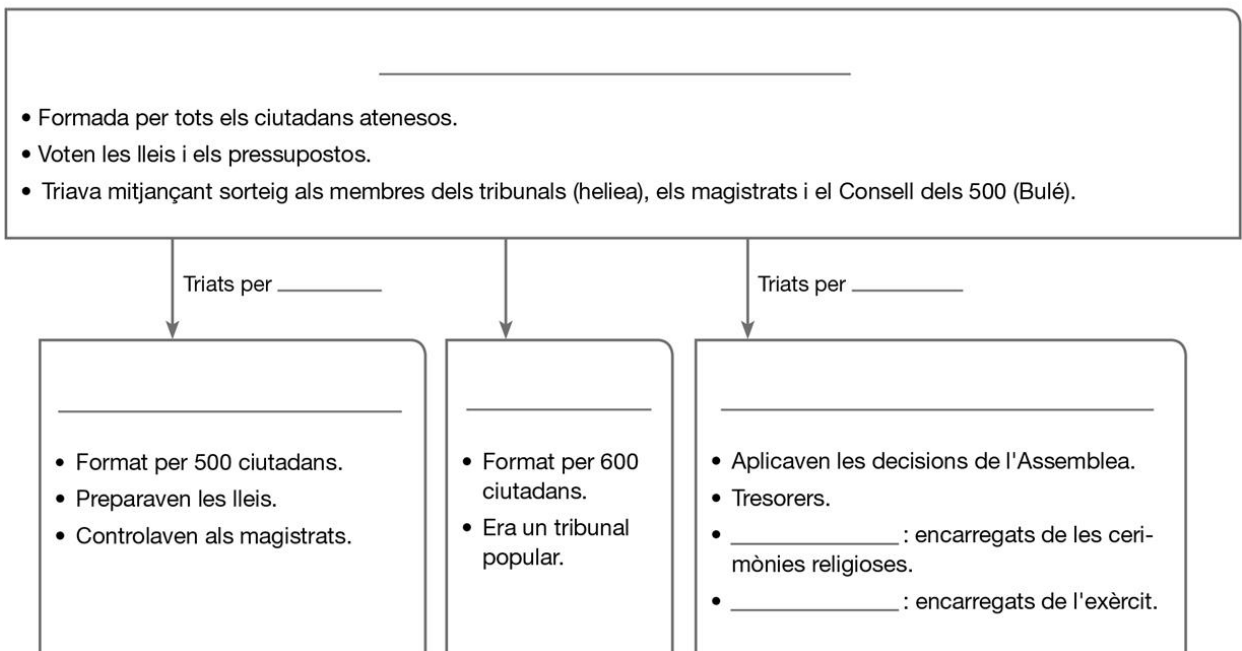
Àsia Menor – Atenes – Corint – Delfos – Efes – Esparta – Macedònia – mar Egea
mar Mediterrània – Olímpia – península del Peloponès

- Quina és la principal característica del relleu grec? Com va influir això en la configuració politicoadministrativa dels pobles grecs?
- Què eren les polis? Què tenien en comú les polis gregues? Quin nom rebia el conjunt de polis gregues?
- El fet que Grècia fos una regió molt muntanyenca, va facilitar o va dificultar l'agricultura? Quina relació va tenir aquest fet amb les colonitzacions?

2 Elabora un eix cronològic amb les principals etapes de la història de Grècia i explica breument les característiques generals de cada període.

3 Esparta i Atenes van ser les ciutats més importants del període clàssic. Quin tipus de govern hi havia en cadascuna d'elles? Completa el següent esquema i digues si es refereix a Atenes o a Esparta.

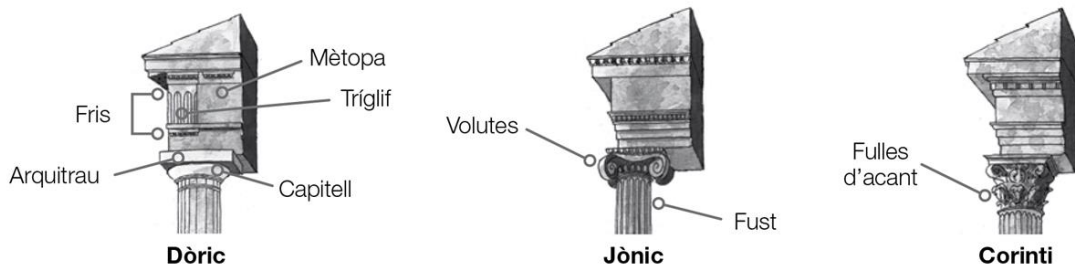

L'art grec

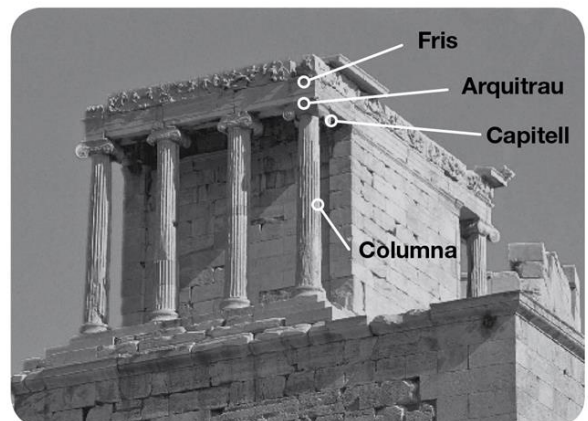
Arquitectura

- Els edificis grecs cerquen l'ideal de bellesa a través de l'**ordre**, l'**harmonia**, l'**equilibri**, la **proporció** i la **simetria**.
- Els principals edificis eren els **temples**, **teatres**, **estadis**, **palestres**, **àgores**, **hipòdroms**, **gimnasos** i **odèons**.
- Els materials utilitzats eren la pedra i el marbre.
- Es distingeixen tres ordres arquitectònics: **dòric**, **jònic** i **corinti**.

Les parts principals del temple són:

- **Naos** o **cel·la**: sala central on es troba l'estàtua del déu a qui està dedicat el temple.
- **Pronaos**: vestíbul.
- **Estilòbata**: graó superior on es col·loquen les columnes.
- **Frontó**: espai triangular decorat.
- **Fris**: franja anterior al sostre decorada amb escultures.
- **Arquitrav**: peça recta i llisa que es recolza en les columnes.

Escultura

- L'escultura té com a protagonista l'ésser humà: atletes i déus.
- Evoluciona de la rigidesa i l'inexpressivitat del període arcaic al realisme i la cerca del moviment durant l'etapa clàssica, i del dinamisme i dramatisme del període hel·lenístic.
- El material utilitzat és el marbre.

Pintura

- Tenia una funció decorativa d'edificis i ceràmica.
- Es representen motius geomètrics i escenes mitològiques.

– Unitat 10

4 Indica les parts principals d'un temple grec a la imatge.

- A partir de la imatge, cita les principals característiques de l'arquitectura grega.
- A quin ordre arquitectònic pertany aquest temple?
- Quins altres edificis importants es van construir en època grega?

5 Identifica l'ordre arquitectònic de cadascuna de les següents imatges.

Dòric – Jònic – Corinti

6 Relaciona les característiques següents amb l'escultura corresponent i anota a quina etapa pertanyen. Algunes característiques són aplicables a més d'una escultura.

és una figura expressiva – transmet sentiments – és una figura rígida – és una figura realista
la figura representa moviment – no hi ha mostra de sentiment – representa una escena dramàtica

A

B

C

Els orígens i la Monarquia

Cap al segle VIII a. C. la península Itàlica estava habitada per pobles diferents com els **etruscs**, al nord, els **llatins** i els **sabins** al centre, i els **grecs** al sud.

En aquest context, l'any 753 a. C., es va fundar la ciutat de Roma al centre de la península.

La forma de govern de la ciutat va ser la monarquia i fins al 509 a. C. es van succeir set reis amb amplis poders, ja que controlaven l'exèrcit, s'encarregaven de la justícia i tenien poder religiós.

A partir del s. VII a.C. els etruscs es van convertir en el poble més important i van ocupar la major part del territori de la península Itàlica, incloent Roma. En aquest període, Roma va començar a guanyar importància, a ampliar el seu territori i a destacar comercialment per la seva situació estratègica.

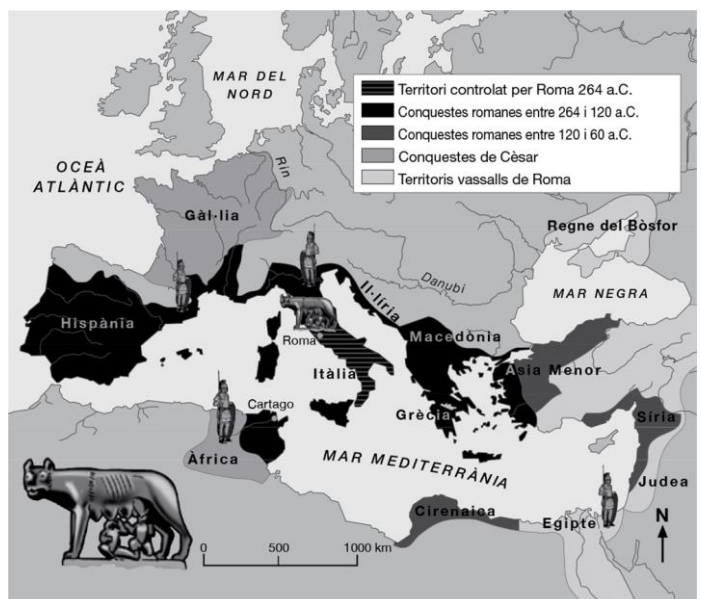
La República

L'any 509 a. C. es va iniciar el període de la República. Les famílies aristocràtiques van expulsar al rei i van instaurar un sistema de govern basat en l'elecció d'un grup de governants que exercien el poder a través de tres institucions:

- **Magistrats:** triats per un any per realitzar diferents funcions. Alguns exemples són els pretors, censors, còsols, edils i qüestors.
- **Comicis:** assemblees on es triava als magistrats, s'aprovaven les lleis i es prenen decisions sobre la guerra i la pau.
- **Senat:** principal òrgan de govern de Roma, compost per antics còsols i magistrats.

Durant la República, Roma va iniciar la seva **expansió**, primer per la península Itàlica i posteriorment per la Mediterrània i pel centre d'Europa; per aconseguir dominar aquests territoris, els romans van haver d'enfrontar-se als cartaginesos en **les guerres púniques** (264 – 146 a. C.), als grecs i als gals, respectivament.

Les conquestes d'aquests territoris van generar grans riqueses, van donar molt poder a l'exèrcit i van convertir a Roma en la principal potència del moment; però, malgrat això, les desigualtats van créixer enormement i es van produir revoltes socials que van desembocar en **guerres civils**, que marcarien la fi de la República. D'aquests enfrontaments va sorgir la figura de Juli Cèsar, que el 48 a. C. va aconseguir fer-se amb el poder després d'enfrontar-se al Senat.

– Unitat 11

1 Cita els principals pobles que habitaven la península Itàlica abans de l'aparició de la civilització romana i situa'ls en el mapa.

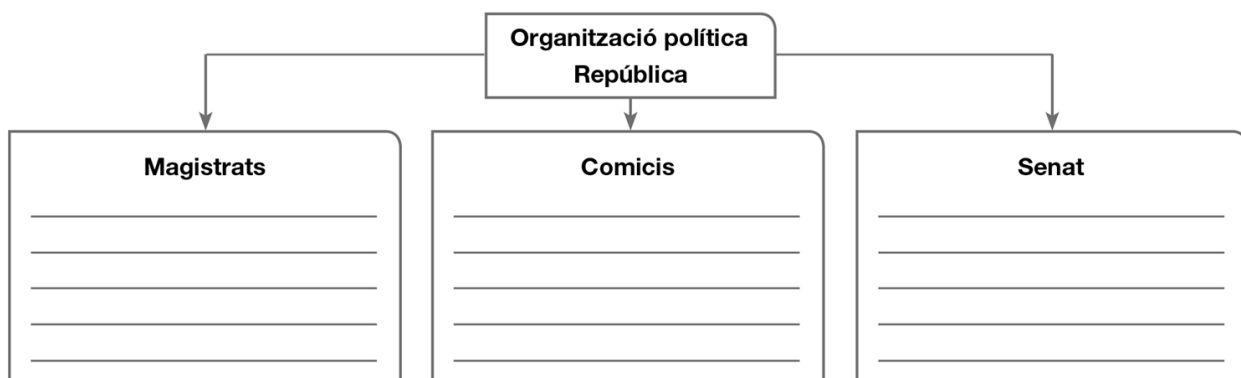

2 Classifica les característiques següents segons pertanyin a l'etapa de la Monarquia o de la República.

- El sistema de govern es basava en els magistrats, els comicis i el Senat.
- Els reis tenien el màxim poder i manaven en l'exèrcit, en la religió i impartien justícia.
- Roma va anar guanyant importància per la seva situació de pas de les rutes comercials.
- Les constants guerres van obligar al manteniment d'un exèrcit que acumulava més poder.
- Es va produir un llarg conflicte, les guerres púniques, en el qual es van enfrontar als cartaginesos.

Monarquia	República

3 Completa l'esquema sobre el funcionament polític de la República romana.

- A partir de l'esquema, explica quina és la principal diferència entre la República i la Monarquia.

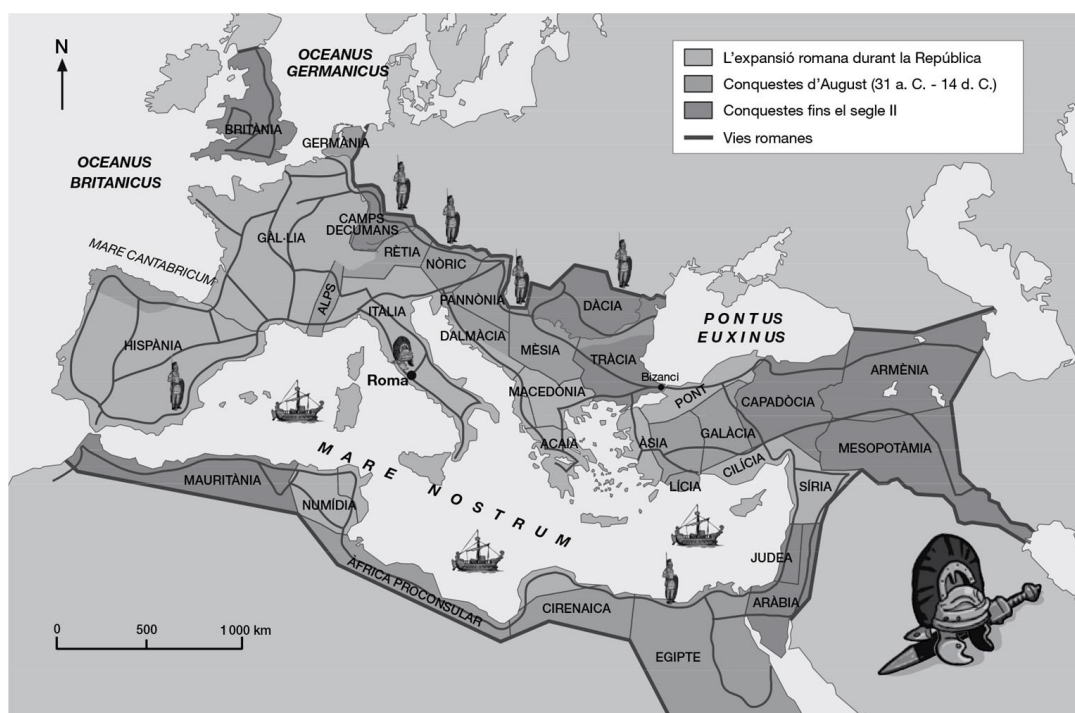
– Unitat 11

L'Imperi romà

L'any 31 a. C. va accedir al poder Octavi August, qui va instaurar l'Imperi, un nou sistema de govern basat en el personalisme. Tots els poders van acabar en mans d'Octavi August, que era cap de l'exèrcit, impartia justícia, elaborava lleis i controlava la vida religiosa. Així va aparèixer la figura de l'emperador romà.

En aquest període, Roma va viure una etapa de gran prosperitat i estabilitat coneguda com **pax romana** en la qual l'exèrcit va pacificar i controlar els territoris conquerits.

Per controlar de manera eficaç tots els territoris dominats per Roma, es va decidir dividir l'Imperi en províncies governades per representants de l'emperador. Cada província tenia la seva capital i una sèrie de ciutats de menor importància, totes elles ben comunicades amb Roma gràcies a les vies. Les ciutats van ser centres culturals, comercials i econòmics de gran importància.

La desintegració de l'Imperi

A partir del segle III, l'Imperi va entrar en un període de crisi per causes múltiples.

- **Causas polítiques i militars.** Els problemes a les zones de frontera (*limes*) van augmentar, ja que els pobles germànics del nord i els perses a la frontera oriental pressionaven i atacaven amb la intenció d'envair l'Imperi. L'exèrcit, d'altra banda, havia anat adquirint gran poder en detriment de l'emperador i arribava a decidir qui accedia a aquest càrrec.
- **Causas econòmiques i socials.** Els problemes fronterers van provocar una disminució del comerç, ja que no era segur circular amb mercaderies per les calçades de l'Imperi. Les conseqüències immediates d'això van ser la ruralització, doncs la població va abandonar les ciutats per traslladar-se al camp, i l'augment dels impostos per poder pagar les despeses de l'exèrcit. Tot plegat, finalment, va provocar l'empobriment de la població i les revoltes socials.

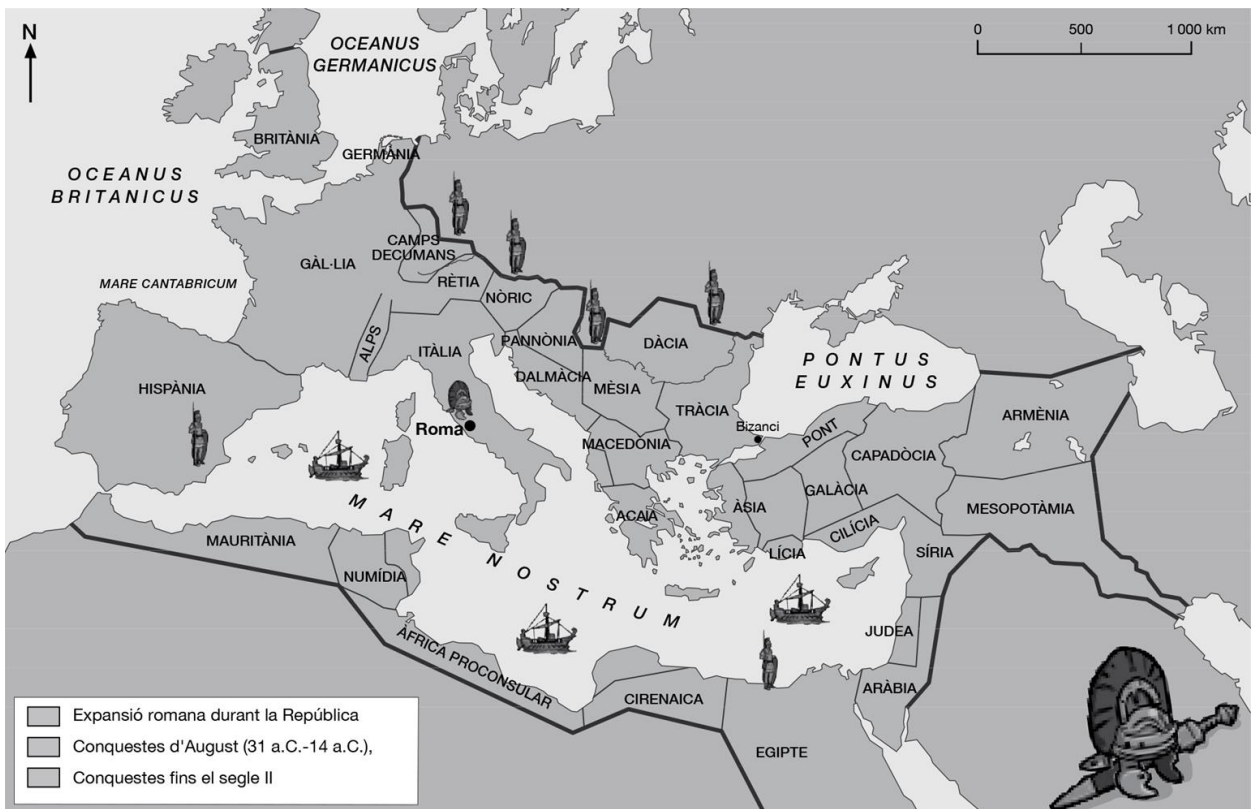
L'any 395 l'emperador Teodosi va decidir dividir l'Imperi en Imperi romà d'Occident i Imperi romà d'Orient, pensant que així seria més fàcil defensar l'Imperi dels atacs dels pobles germànics en els *limes*. Amb aquesta divisió es va aconseguir frenar als bàrbars fins al 476, any en què es va produir la invasió de l'Imperi romà d'Occident i la seva desaparició. L'Imperi romà d'Orient o Imperi bizantí, en canvi, es va mantenir fins al s. XV.

– Unitat 11

4 Completa les afirmacions sobre la formació de l'Imperi romà amb l'opció correcta del parèntesi:

- Octavi August va instaurar el sistema polític de..... (la República / l'Imperi), en el qual exercia tots els poders polítics, militars i religiosos.
- Els segles I i II són coneguts com..... (època de pax romana / Baix Imperi), etapa de seguretat garantida per un..... (important rei / poderós exèrcit).
- El territori de l'Imperi es va dividir en..... (comarques / províncies) i es van crear moltes ..... (ciutats/llogarets), ben comunicades amb Roma gràcies a les vies.

5 Estableix les diferents etapes d'expansió de la civilització romana utilitzant diferents colors i completa la llegenda.

- Qui va dividir l'Imperi romà en dos? En quin any? Quin va ser el motiu? Quin dels dos Imperis va perdurar més en el temps?

6 Indica, entre les següents afirmacions, quines van ser causes de la crisi de l'Imperi.

- La inseguretat en els *limes* o fronteres.
- L'augment del poder de l'exèrcit.
- L'acumulació del poder en mans del Senat.
- L'augment de la població a les ciutats.
- Una crisi econòmica que va provocar l'empobriment de la població.
- La pèrdua de poder per part dels reis.

La societat romana

La societat romana es caracteritzava per ser desigual, tractar de manera diferent a homes i dones i per tenir esclaus. Els principals grups en què es dividia la societat romana eren els següents:

- Els **patricis** formaven el grup privilegiat. Eren ciutadans lliures, tenien drets i participaven en política. Les dones, en canvi, no tenien els mateixos drets i no podien intervenir en la vida política.
- Els **plebeus** eren ciutadans lliures però no podien participar en política. Pertanyien a aquest grup els artesans, comerciants, camperols i petits propietaris. Així mateix, estaven obligats a pagar impostos i servir en l'exèrcit. Van aconseguir tenir un representant, el tribú de la plebs, i més tard se'ls va reconèixer el dret a ser triats magistrats i senadors.
- Els **estrangers** eren lliures però no se'ls considerava ciutadans, per la qual cosa no gaudien dels mateixos drets i no podien participar en la vida política.
- Els **esclaus** eren homes i dones sense llibertat ni drets, considerats un objecte o possessió del seu amo i que, per tant, eren comprats i venuts als mercats. Eren presoners o fills d'esclaus. Podien obtenir la llibertat comprant-la o per concessió del seu amo, passant a ser **liberts**.

Les ciutats romanes

La major part de la població romana vivia en ciutats, que eren el centre polític, econòmic i cultural. Les ciutats creades pels romans presentaven uns elements comuns:

– Unitat 12

L'art i la cultura

L'art romà es caracteritzava per ser pràctic i funcional.

- La **pintura** va ser poc important i tenia una funció decorativa.
- L'**escultura**, d'inspiració grega, es basava en la realització de busts i retrats.
- L'**arquitectura** va ser la disciplina artística més destacada. Va incorporar elements arquitectònics d'altres pobles, com l'arc i la volta (dels etruscs) i els ordres grecs; i va desenvolupar novetats com la cúpula o el morter (mescla de calç, sorra i aigua utilitzada per construir murs i edificis). Els tipus de construccions més destacats van ser els següents:
  - Edificis públics dedicats a espectacles esportius o culturals, o de caràcter religiós.

Circ. Roma.

Coliseu. Roma.

Teatre. Itàlica (Sevilla).

- Monuments commemoratius de victòries militars o en honor dels emperadors.

Arc de Trajà. Roma.

Columna trajana. Roma.

- Obres públiques com a calçades, ponts o aqüeductes per conduir l'aigua fins a les ciutats.

Aqüeducte. Segòvia.

La romanització

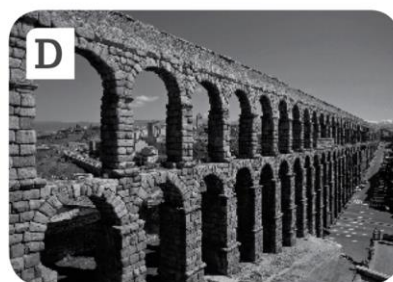
La romanització és el procés d'influència i adopció de la cultura romana experimentat pels pobles conquerits i dominats per Roma.

- Es van crear gran quantitat de **ciutats i vies de comunicació** per connectar els diferents llocs de l'Imperi; per exemple: Tarragona (Tàrraco), Saragossa (Caesar Augusta), Narbona (Colònia Narbo Martius), o la via Augusta i la via Domitia, entre d'altres.
- Es conserven gran quantitat de monuments artístics.
- El dret romà.
- El llatí va ser l'origen de la majoria de les llengües europees actuals, com el català, el castellà, l'italià, el portuguès, el francès o el romanès.

– Unitat 12

3 Observa les imatges i identifica el tipus d'edificis i la seva funció.

4 Assenyala quines de les següents afirmacions són incorrectes i corregeix-les.

- a) L'art romà era monumental i la intenció era mostrar la riquesa de la seva civilització.
- b) Els romans van adoptar dels etruscs l'arc i la volta.
- c) Els romans van inventar la volta i el morter.
- d) Els romans van construir bàsicament edificis públics i monuments commemoratius.

5 Llegeix atentament el text següent:

Molts trets característics de la nostra societat i cultura, plenament vigents en l'actualitat, tenen el seu origen en la civilització romana.

Algunes ciutats en les quals vivim van ser fundades pels romans. A més, es poden recórrer encara les rutes que les unien mitjançant les calçades romanes. No és rar que puguem trobar viatjant per Europa edificis romans, com a ponts, aqüeductes, arcs de triomf o algun teatre.

En el terreny cultural perviuen molts elements d'origen romà. En el Dret, el sistema de judicis i la figura de l'advocat; en l'Administració, el Senat, els impostos o les províncies.

A més, utilitzem moltíssimes paraules dels romans, doncs el català, com altres idiomes, és una llengua que procedeix del llatí.

— Anota tot allò que té el seu origen en la civilització romana i ha arribat fins als nostres dies. Classifica aquests elements segons siguin materials o culturals.

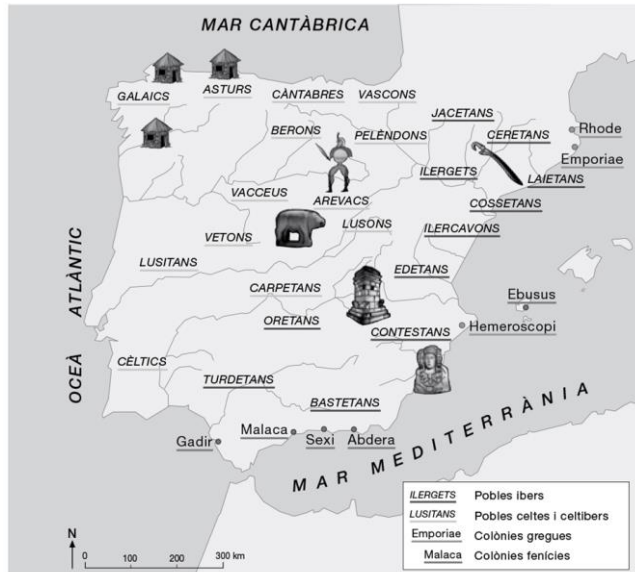
– Unitat 13

Els pobles preromans

Abans de la conquesta romana la península Ibèrica estava habitada pels pobles ibers i cèltes.

Els ibers

- Localització: ocupaven la zona del litoral de la Mediterrània i el sud peninsular entre els segles VI i II a. C.
- Organització social: s'organitzaven en **tribus**. Vivien en poblats emmurallats situats en zones elevades.
- Organització política: la **monarquia** i l'aristocràcia eren els qui governaven els poblats ibers.
- Economia: la base econòmica era l'**agricultura** amb predomini de la trilogia mediterrània (vinya, olivera i blat). La ramaderia ovina i porcina, la **mineria**, l'artesania i el **comerç** eren les altres activitats econòmiques destacades.
- Cultura: la cultura ibera era avançada com demostra l'existència d'una **escriptura**, que encara no s'ha descifrat.
- Religió: tenien una religió **politeïsta** en la qual destaquen les divinitats femenines. S'han descobert santuaris on es realitzaven sacrificis d'animals. Incineraven als seus morts i els enterraven en urnes.
- Art: les mostres que s'han conservat són escultures de caràcter religiós, relleus de guerrers i ceràmica pintada amb motius humans, animals i geomètrics.

Guerrer de Porcuna (Jaén).

Urn funerària. Necròpoli de Galera (Granada).

Els cèltes

- Localització: van ocupar la major part de la Península (nord, centre i oest) entre els segles VII a C.
- Organització social: s'organitzaven en **tribus** i vivien en poblats emmurallats situats en zones elevades i amb cases de planta circular (els castres) o rectangular.
- Organització política: els membres de l'aristocràcia **guerrera** eren els encarregats de governar.
- Economia: la base de l'economia era la **ramaderia**, mentre que l'agricultura tenia un paper secundari. L'altra activitat econòmica destacada va ser la **metal·lúrgia** i l'orfebreria amb bronze, ferro, or i plata.
- Religió: tenien una religió **politeïsta** relacionada amb els astres i la naturalesa, i practicaven sacrificis d'animals. Incineraven als seus morts i els enterraven en forats en el sòl al costat d'objectes personals del difunt (aixovar funerari).

Toros de Guisando (Àvila).

Castre de Baroña (la Corunya).

– Unitat 13

1 Situa en el mapa les dues principals cultures preromanes de la península Ibèrica amb dos colors diferents.

- Proposa un títol per al mapa.
- Crea la llegenda del mapa.
- Coneixes alguna altra cultura preromana present en la Península?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

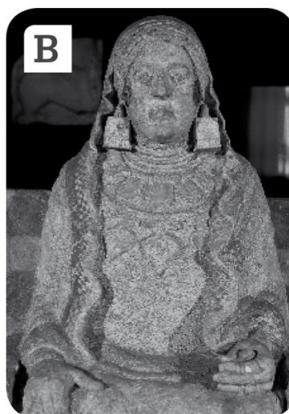
2 Completa el quadre sobre les característiques d'ibers i celtes.

	Organització social	Organització política	Economia	Religió	Art i cultura
Ibers					
Celtes					

3 Relaciona les característiques següents amb la imatge corresponent.

decoració geomètrica – escultura de caràcter religiós – relleu de guerrers – verros

.....

La conquesta i dominació romana de la península Ibèrica

Els romans, en la seva expansió per la Mediterrània, van arribar a la Península al segle III a.C, on van trobar la resistència d'ibers i celtes als quals van derrotar definitivament al segle I a. C. També van trobar la resistència dels cartaginesos, que havien establert colònies en el sud, i contra els quals els romans van lluitar en **les guerres púniques**. El final d'aquestes guerres va suposar el domini romà de la conca mediterrània.

Organització romana d'Hispania

Hispania, com la resta de territoris sota domini de Roma, va ser dividida en províncies. Cada província estava dirigida per un governador i una sèrie de funcionaris i comptava amb un destacament militar amb funcions defensives. L'organització provincial d'Hispania va variar al llarg del temps.

República

Alt Imperi

Baix Imperi

Durant la dominació romana es van crear un gran nombre de ciutats, com Caesaraugusta (Saragossa), Emerita Augusta (Mèrida) o Bàrcino (Barcelona). Les ciutats ja existents es van romanitzar adoptant els costums i cultura romana, com Malaca (Málaga), Gades (Cadis) o Sexi (Almuñécar).

Totes aquestes ciutats estaven ben connectades a través de vies, les més importants de les quals eren la Via Augusta i la Via de la Plata.

Seguint l'exemple de Roma, a les ciutats de la Península es van construir edificis públics i monuments com a teatres, amfiteatres, termes, arcs de triomf etc.

Economia d'Hispania

- Els romans van explotar les capacitats econòmiques de la Península i van importar productes d'Hispania tant a Roma com a altres llocs de l'Imperi.
- L'**agricultura**, basada en el blat, la vinya i l'olivera, va tenir una gran importància econòmica. A més, els romans van introduir millores en les tècniques de regadiu (mitjançant la canalització i la utilització de molins) i en les eines utilitzades (com l'arada), la qual cosa va augmentar la producció. També van introduir nous cultius, especialment d'arbres fruiters.
- En la costa sud, Bètica, va destacar la producció de **salaó i conserves de peix**, com havien fet anteriorment els fenicis i cartaginesos.
- El tercer pilar de l'economia hispana era la **mineria**. Els principals metalls que s'obtenien eren or, plata, estany, ferro i plom. Els treballs miners eren realitzats per esclaus.
- A les ciutats, les activitats econòmiques predominants eren el comerç i l'artesania.

- Unitat 13

4 Observa els mapes de la divisió territorial d'Hispania en les diferents etapes. Identifica a quina etapa pertany cadascun i enumera les diferents províncies.

5 Llegeix el text i situa en el mapa les vies esmentades.

Les calçades romanes

Algunes de les nostres carreteres, autovies i autopistes actuals segueixen el traçat de les vies romanes. Entre les calçades romanes més importants es trobaven:

- La Via Augusta, que, des de Gades, recorria la costa mediterrània, travessava els Pirineus i arribava fins a Roma.
- La Via de la Plata, que unia Asturica Augusta amb la Bètica.

6 Completa l'esquema sobre l'economia d'Hispania.

